

Budapest városfejlesztési programjának ez a kivonatos ismertetése képet nyújthat arról, hogy egy valóban átfogó szellemű, egységes gondolati rendszerbe foglalt s messze előre látó elgondolással állunk szemben, mely nagy vonásokban felvázolja a főváros jövőendő és kívánatos kialakulását, egyben útmutatást nyújt a későbbi részletmegoldások végrehajtására, ily módon Budapest ezutáni városrendezési műveleteinek alapjául szolgál. Bizonyára kitűnik az is, ami a program lényeges és jellemző vonása, — ellentétben más nagyvárosok hasonló tervezeteivel¹ — hogy nem merül részletekbe, nem nyújt kész terveket, gyakorlati megoldásokat, hanem következetesen megőrzi tisztán elvi jellegét, megmarad a tágan megszabott átfogó keretek között — nem annyira a mának készült, mint inkább a belátható jövőnek, az utánunk következő nemzedékeknek. Ez talán számára sokak szemében bizonyos ideológiai színezetet ad, de éppen ezzel emelkedik arra a köznapi és részleges vonatkozásoktól mentes eszményi síkra, ami minden maradandó és valóban a jövőt munkáló szellemi alkotásnak sajátja!

Kulturális, szociális és annyi más téren magas európai színvonalat képviselő fővárosi önkormányzatunk ismét bizonyosságot tett arról, hogy tudatában van a kor szükségleteinek, amidőn ezúttal az elvi városrendezés terén olyan munkát végzett, ami nem csupán a kor színvonalán áll, hanem — bizvást mondhatjuk — az európai nagyvárosok jelenlegi hasonló célzatú teljesítményeit felül is múlja. Kívánatos volna, ha többi magyar városunk, melyeket az 1937. évi VI. t.-c. városfejlesztési terv készítésére kötelez,⁸ ennek a kötelezettségnek a főváros példáját követve hasonló szellemben tennének eleget. De talán még kívánatosabb volna, ha ezek a tervek nem csupán tervek maradnának, hanem a megvalósításukra irányuló akarattal párosulva elérnék céljukat: szebb, egészségesebb fővárost és vidéki városokat!

RIHMER PÁL

MAGYAR IPAROS- ÉS KERESKEDŐNEVELÉS

MEGNAGYOBODOTT MAGYARORSZÁG szociális újjászervezésének egyik legfontosabb tennivalója az, hogy a mezőgazdaságból kiszoruló, illetőleg a városokban felnövő magyar tömegeket az ipar és a kereskedelem munkakörében elhelyezzük.

Nem kétséges, hogy a most folyó háború befejezése után Magyarországnak is kiegyensúlyozott szociális viszonyokkal, a mezőgazdasági és az ipari termelés célszerű irányításával kell beilleszkednie az új európai rendbe. Magyarország, mint politikai és gazdasági tekintetben egyenrangú fél kíván elhelyezkedni ebben az új Európában. Sorsául csak észszerű mellérendelési viszonyt vállalhat a többi nemzetek között, olyat, amelyben saját nemzeti és gazdasági öncélúságát a legteljesebb mértékben munkálhatja. Elsősorban magáért és magának kíván élni s ezt az öncélú boldogulását akarja a többi nemzetek, elsősorban a vele szorosabb politikai és gazdasági kapcsolatban élő népek érdekeivel harmonikusan összeegyeztetni.

Nem tudjuk még, eléri-e a háború kettős célkitűzésének teljes sikerét: egyrészt a párisi békekkel teremtett nemzetközi igazságtalanságok végleges kiküszöbölését, másrészt a nemzetek közötti

¹ L. a cikk írójától: Róma városfejlesztése és városrendezése. Városi Szemle. 1940. évf.

² Az idézett törvény a program készítésének tartama alatt lépett életbe; ily módon a székesfőváros önként vállalt kötelezettségének teljesítésével egyben a törvény rendelkezésének is eleget tett.

életszínvonal-aránytalanságok megszüntetését, a nemzeti vagyonok és jövedelmek (gyarmatok, nyersanyagok, kereskedelmi tevékenység és ipari munkamegosztás) arányos, igazságos felosztását. A küzdelem végső kimenetele eldönti a mi sorsunkat is.

Részt akarunk venni és részt kérünk majd a világrészekre kiterjedően átgondolt és szabályozott tervszerű termelőmunkában, magunknak is piacokat kívánunk s magunk is kínálunk másoknak piacot. Termelőerőinket és fogyasztókéességünket egyaránt felajánljuk a nemzetek harmonikus boldogulásának szolgálatában, de nem gondolhatunk arra, hogy egyoldalúan csak termelői vagy csak fogyasztói legyünk a világ-gazdaságnak s a nemzetek közösségének. Nem vállalhatunk ilyen egyoldalúságot se általában, se az egyes termelési ágak tekintetében. A mezőgazdaság minden ágában: a növénytermesztés és állattenyésztés terén, a bányászatban és kohászatban, a kézműves, a közép- és a gyáriparban, a belföldi és külső kereskedelemben, a forgalom és a közlekedés lebonyolításában, sőt a tőkegazdálkodás, a pénz- és hitelforgalom, valamint a biztosításügy terén is egyaránt tevékeny munkakört akarunk biztosítani népünk foglalkoztatása, életszínvonalának javítása, általában gazdasági és politikai önállóságunk megerősítése és fenntartása érdekében. A közgazdasági élet egyik ágában sem elégedhetünk meg a passzív fogyasztói, a szenvedő üzletféli szereppel. A gyarmatosítási gondolat leghalványabb jelentkezését is el kell háritanunk, ami nem jelenti azt, hogy nem vagyunk hajlandók nemzeti érdekeinket összhangba hozni más nemzetek politikai és közgazdasági érdekeivel, amennyiben t, i. ez javunkra válhat.

Egy ilyen elhatározás azonban az elé a feladat elé állít bennünket, hogy a gazdasági élet minden terén kellően készítsük fel nemzetünket e szerepek betöltésére. A széles néptömegek gazdasági műveltségének emelése ezért olyan sorsdöntő fontosságú. A mezőgazdasági népesség szakszerű művelésének fontosságát kellően értékeli is úgy közvéleményünk, mint az államkormányzat. Széles munkaterületen folyik a mezőgazdasági népesség gyakorlati szakképzése, kereskedelmi szervezése, a termelés irányítása, s az eredmények máris öröndetes módon jelentkeznek és biztosítják a magyar mezőgazdaság versenyképességét az európai piacokon.

Kevésbé kielégítő magyar népünk ipari és kereskedelmi szakképzésének és ezzel összefüggően gazdasági versenyképességének állapota. A mezőgazdasággal szemben ezen a téren már a megfelelő emberanyag előteremtésével is bajok vannak. A földművelés minden ága népünknek ősi, legalább ezeréves foglalkozása. Ellenben, ha a nagyszámú magyar falusi kisiparostól eltekintünk, az ipar és a kereskedelem a török pusztulás óta sokáig, mondhatnánk napjainkig, bevándorolt polgárok, idegenek, a kereskedelem főleg a zsidóság munkaköre volt. Városi iparos és kereskedő népességünk nagy része az újabb korban faji származása szerint — még a zsidóságtól eltekintve is — idegen eredetű, amit az iparúzők neve első pillanatra elárul. Az idegenséget persze csak a vérségi származás tekintetében kell értenünk, s nem a magyarság egyeteméhez való öntudatos, vagy öntudatlan ragaszkodás szempontjából, de tény, hogy a törzsökös magyarság aránytalanul kis hányadban vesz részt a városi ipar és kereskedelem művelésében.

Magyar népünk fiai ma még inkább csak a mezőgazdaság munkakörében keresik boldogulásukat s ha onnan kiszorulnak, inkább az elemi műveltséggel elérhető alsóbbfokú közzolgálati ágakat, az altiszti állásokat szállják meg és csak szórványosan foglalják el az ipari és kereskedelmi munkahelyeket. Ennek egyik oka az is, hogy ezek a vidéki elemek ifjúkorukat — a katonaköteles korig — falvakon, tanyákon és kisebb városokban töltik, mint a mezőgazdasági munkában segédkező családtagok s ott nem is szerezhetnek semmiféle ipari vagy kereskedelmi szakképzettséget. Mikor pedig a városba kerülnek, felnőtt korban már nem érnek rá, de módjuk sincs arra, hogy ilyen szakképzettséget szerezzenek. Ha elhelyezkednek is kényszerűségből az ipar vagy a kereskedelem munkahelyein, csak mint tanulatlan napszámosok, szolgálók, kifutók, kocsisok, kapusok, örök, legjobb esetben mint betanított munkások kapnak alkalmazást olyan szociális körülmények között,

ahonnan anyagi és szellemi felemelkedés, tőkegyűjtési lehetőség vagy társadalmi kibontakozás nincs a magyarság fiai számára.

Legelső sorban tehát arról kellene intézményesen gondoskodni, hogy a vidéki magyarság fiait és leányait tömegesen segítsük hozzá ahhoz a lehetőséghez, hogy már fiatal korukban bekapcsolódhassanak és beletanulhassanak a városi ipar és kereskedelem munkaköreibe. Nagymértékben elősegíthetők a magyarság fiainak városi elhelyezkedését megfelelő tanoncotthonok szervezésével, amelyek ezt az ifjúságot tanulása idejére nemcsak a megélhetés gondjától tehermentesítenék, de az erkölcsi züllés veszélyétől is megmenntenék, aminek a faluról felkerülő és magára maradt ifjúság a városi viszonyok között olyan nagy mértékben ki van téve.

Ha ilyen módon sikerül nagyobb számban a városokba, elsősorban a fővárosba telepíteni az ipari és kereskedelmi pályák iránt kellő érdeklődéssel viseltető és kellő érzékkel bíró vidéki magyar ifjúságot, következő lépésként gondoskodni kell számukra megfelelő tanulóhelyek biztosításáról. Az iparban, amelynek legtöbb ága képzéshez van kötve, ennek kevesebb az akadálya, mint a kereskedelemben, ahol nincs kötelező tanoncszerződés s így inkább szerződés nélküli fiatalkorúakat és felnőtteket foglalkoztatnak a kiegészítő munkakörben. Ha azonban a kereskedelmet is képzéshez kötnők, akkor ezen a téren is megnyílnék a lehetőség a vidéki magyar ifjúság nagyobb számú elhelyezkedése előtt. Megfelelő intézkedésekkel kötelezni is lehetne az önálló ipari és kereskedelmi munkaadókat, hogy elegendő számmal képezzenek ki falusi vagy mezővárosi magyar fiúkat és leányokat az ipari és kereskedelmi szakmára. A segédi szabaduláskor előírt vizsga tanúságot tehetne arról, hogy ennek a kötelezettségnek ki tesz eleget, ki nem, s ez utóbbiakkal szemben könnyű volna — akár a tanonctartási, akár az iparűzési jog megvonásával — megfelelő rendszabályokat alkalmazni.

A műhelyi, illetve kereskedelmi gyakorlati kiképzéssel párhuzamosan kellene gondoskodni ennek az ifjúságnak kellő elméleti kiképzéséről is, amely célra ma az iparos-, illetve kereskedőtanonciskolák szolgálnak. Sajnos, ezek az iskolák — nagyon sokféle ok miatt — ma még alig tudják elősegíteni az iparos- és kereskedőifjúság korszerű szakképzésének növelését. Az iparos- és kereskedőtanoncnevelés intézményei anyagi, de különösen erkölcsi tekintetben távolról sem részesülnek olyan méltánylásban, a magyar közvélemény és a hivatalos körök részéről, amilyen megbecsülést ezek az iskolák a reájuk váró nagyfontosságú nemzeti feladattal arányban megérdemelnének. Mai elhanyagolt állapotukban sem az iskolák dologi felszerelése, sem a tanítótestületek felkészültsége, sem a tanterv és a tanítási módszer, sem az irányítás tekintetében nem ütik meg a kívánatos mértéket és messze elmaradnak pl. Németország vagy Csehország hasonló célú, de sokkal eredményesebből munkálkodó intézményei mögött. A magyar közvéleménynek, különösen a nemzeti művelődéspolitikai és a társadalmi politika hivatalos intézőinek a széles magyar tömegek gazdasági szakképzésére hivatott alsófokú ipari és kereskedelmi iskolákkal szemben tanúsított közönyéről, nemtörődömségéről és a szükséges áldozatkészség hiányáról valóban nehéz kemény bírálatot nem írni.

Mindabból, ami ez alsófokú szakoktatási intézmények eredményes működéséhez szükséges lenne, csak egyetlen dolog van meg: a korszerű gazdasági kiképzésre vágyó, arra rászoruló, vagy rávezetendő magyar ifjúság százezres tömege, amelynek egész sorsa, boldogulási lehetősége vagy későbbi szociális elhanyagolása függ ezeknek az intézményeknek nagy anyagi áldozatokat és főleg erkölcsi felkarolást kívánó korszerű fejlesztésétől. Gyökeresen szakítanunk kellene az idejét múlta szabadelvű korszaknak azzal a felfogásmódjával, hogy ezt a 13—20 éves korában tanoncnak szerződő magyar ifjúságot egyszerűen a kisipari műhelyek, a közép- és a nagyüzemek vagy a

kereskedők mindenre felhasználható, ingyen vagy olcsón alkalmazott, minden hatályos szociális védelmet nélkülöző kisegítő munkaerőinek tekintsük csupán, amelynek gazdasági szakképzése teljesen mellékes, huszadrangú kérdés a nemzeti közösség érdekeinek szempontjából. Ahogy rendes hadsereget se lehetne előteremteni, fenntartását és kiképzését biztosítani csupán az érdekeltek tetszésére bízott eljárással, hanem csak kemény, törvényes fegyellemmel és megfelelő anyagi áldozatkészséggel, ugyanúgy kellene gondoskodni a béke gazdasági hadseregének rendszeres, céltudatos és fegyelmezett előteremtéséről, megfelelő kiképzéséről az iparos- és kereskedőifjúság korszerű nevelése révén. Ez az ifjúság a maga százezres tömegével ilyen korszerű gazdasági nevelésre és kiképzésre váró rekrutásereg, ilyennek kell tekinteni, így kell vele bánni és törődni.

Nem kevésbé fontos nemzeti szempontból ennek a dolgozó magyar ifjúságnak szociális helyzete sem, amelynek kielégítővé tétele érdekében, a kéthetes évenkénti szabadságidőtől eltekintve, 20 év óta vajmi kevés történt. Az ifjúság szociális sorsa alakítja ki a szociális lelkiületet. Ifjú korban gyűjti a fiatal lélek, — de a fiatal test is — azokat a szociális érzelmi elemeket s azokat a fizikai benyomásokat is, amelyek az iparososztály, az ipari munkásság és a kereskedőréteg későbbi egészségét s a társas együttélés, a fennálló társadalmi rend iránti magatartását a lélekben meghatározzák. Nem közömbös ezért a nemzeti társadalom zavartalan jövője szempontjából, milyen szociális miliőben nőnek fel munkásifjaink és leányaink, akikből nemcsak az ipar és a kereskedelem képzett szakmunkásai, hanem magyar állampolgárok, sőt családapák és családanyák is lesznek. A korszerű magyar iparos- és kereskedőnevelés követelményeihez szorosan hozzátartozik tehát a magyar dolgozó fiatalság szociális viszonyainak kielégítő rendezése is. Csak ilyen rendezett szociális környezetben nevelhetünk olyan magyar iparos- és kereskedőnemzedéket, amelynek nemcsak gazdasági szakképzettsége, hanem állampolgári lelkiülete és egészségi állapota is olyan szilárd alap, amelyre nyugodtan építhet, biztosan számíthat a nemzeti társadalom.

E biztonság növelésének érdekében az iskolaköteles koron túl is törődni kell a dolgozó ifjúság sorsával. A fokozott szociális védelemnek se szabad abbamaradnia a tanoncido befejezésével, de különösen nagy szükség van arra, hogy a dolgozó magyar ifjúság lelkiületének irányítása ne érjen véget a felszabadulással, hanem kísérje ez a gondoskodás legalább a katonaköteles korig. Ennek a törődésnek ki kell terjednie a felszabadult iparos- és kereskedőifjú szakmai kiképzésének tökéletesítésére, a legkiválóbb munkaerők magasabb fokú, esetleg külföldi továbbképzésére is, de a serdültebb korban, 18 éven felül, bizonyos fokú társadalmi és politikai összefogásra, szervezésre és irányításra is. A felszabadult fiatal iparos- és kereskedősegedek nemzeti művelését az iskolán kívüli népművelés minden rendelkezésre álló eszközével tovább kell folytatni, a szociális védelem és a nemzeti szellemű érdekképviseleti szervezkedés intézésébe pedig bele kell kapcsolni a fiatal segédek tevékeny, autonóm közreműködését is.

A nemzeti szervezet, a szociális érdekvédelem és az iskolán kívüli továbbképzés hármas tagolású rendszerében kell befejezni azt a nemzeti nevelőmunkát, amely az iparos- és kereskedőifjúság pályaválasztásának irányításával kezdődik s a tanoncsorban dolgozók gyakorlati és elméleti kiképzésével, nemzeti művelésével és kívülről irányított szociális védelmével folytatódik.

Mai közigazgatási rendszerünkben még csaknem teljesen gazdátlan a magyar iparos- és kereskedőnevelésnek az a nagytávlatú feladata, amelyet fentiekben vázoltunk. Ezeknek a tennivalóknak csak egy töredéke áll elintézés alatt, de ez a töredék is megoszlik a különböző minisztériális szervek és közigazgatási hatóságok között. Az egész ügyből hiányzik azonban az egységes szempontú, központi irányítás, amely céltudatosan és nyílegyenesen vinné előre a magyar iparos- és kereskedőnevelés ma oly sokféle szétágazó s közben teljesen eliszaposodó ügyét. A gyökeres megoldás érdekében arra

lenne szükség, hogy egyetlen központi szerv hatáskörébe utalják a kérdést, amely szerv megfelelő szankcionális jogokkal felruházva, biztosítani tudná az iparos- és kereskedőnevelés intézésében az elsőrendű nemzeti szempontok gyakorlati érvényesítését.

Csak ilyen módon érhetők el végeredményben azt, hogy elegendő számú szakképzett munkaadóval rendelkezve mindenkor, minden körülmények között, minden befolyással szemben biztosítani tudjuk majd a jövőben az ipar és a kereskedelem terén is középeurópai versenyképességünket. Csak ekkor hivatkozhatunk joggal a magunk emberanyagának felkészült-ségére, termelőképességére és kereskedelmi jártasságára. Ezt a szempontot a legnagyobb gondossággal kell érvényesíteni, hogy elegendő időnk legyen a szükséges magyar szakmunkaerők kiképzésére. Ebből a célból kellene a kereskedelmet is azonnal képesítéshez kötni, hiszen hosszú idő telik még el addig, amíg a most serdülő magyar ifjúságból kellő gyakorlattal és üzleti készséggel bíró új kereskedőréteget nevelhetünk.

A magyar iparos- és kereskedőnevelés kérdését tehát nem lehet többé a tanoncügy jelentéktelen problémájának tekinteni, amivel eddig senki sem törődött, mert senki sem ismerte fel a kérdés óriási horderejű nemzetpolitikai fontosságát. Romániában az 1934. évi ipartörvény állami feladatá tette a korszerű román iparosnevelés intézését, amelyet állami tanoncotthonokkal, állami tanonciskolákkal és állami tanítótestületekkel törekedtek megoldani. A román állam és a román társadalom tehát felismerte az állami iparos- és kereskedőnevelés nemzetpolitikai fontosságát s nem sajnálta átfogó megoldására és gyökeres rendezésére a szükséges anyagi és erkölcsi áldozatokat.

Nálunk egyedül a tanoncok iskolaügye nyert eddig annyira-mennyire kielégítő megoldást, legalább formailag, de ezt a feladatot is a községek minden más kötelezettséggel amúgyis túlterhelt vállaira hárítja a törvény.

Ez a kérdés azonban nem egyszerű iskolaügyi és iskolaszervezeti kérdés és ezért nem is lehet megoldását a községek vállaira hárítani. A kérdés korszerű rendezése nálunk is az államra vár; államkormányzatunknak kell felismernie ennek az ügynök külső és belső nemzetpolitikai fontosságát s ehhez képest az államnak kell vállalnia az ügy megfelelő elintézését. Ezt az állami felkarolást, az állam anyagi és erkölcsi súlyának latbavetését sürgetik azok a messzeágazó nemzetpolitikai szempontok, amelyekre a fentiekben igyekeztünk rámutatni s amelyek külföldön is egyre inkább állami irányítás alá szorítják a széles tömegek korszerű ipari és kereskedelmi nevelésének nagyfontosságú munkáját.

ÁFRA NAGY JANOS

A MAGYARSÁG ÉS AZ ÚJABB TÓT IRODALOM

ELŐLJÁRÓBAN meg kell állapítanunk azt a történelmi tény, hogy a történelmi Magyarországon egyetlen nemzetiség sem élt a magyarsággal olyan megkülönböztetetlenül szoros vérségi és kulturális kapcsolatban, mint a tótok. Talán anakronizmusnak tetszik az ismeretlenek előtt, hogy maguk az újabbkori szlovák közírók és esztétikusok is világosan látták a későbbi időkben (az 1930-as években), hogy a sokszor propagandaként felhasznált „erőszakos magyarosítás“ vádjá legtöbbször torzított nagyítás volt, s ezek a fiatalok siettek is a múlt század Felvidékét igazi arcában bemutatni. A magyarországi volt nemzeti kisebbségek — mi elmúlt kisebbségi életünkben szerettük inkább a „kisebb nép“ elnevezést használni — közül egyedül a tót állott szinte talajtalanul a szomszédos